

vector impacts and challenges, the process of forming a financial security mechanism should be a common task for the government, public organizations, science, practice, the population and investors – all interested stakeholders.

1.2 Європейський вектор розвитку фіскальної політики природоохоронного спрямування

Європейське суспільство завжди характеризувалося прогресивними поглядами щодо реалізації інноваційних проєктів фіскального спрямування. Природоохоронна фіскальна політика покликана виконувати стратегічно важливі комплексні завдання, одним з яких є створення безпечного для життя навколишнього природного середовища. Позитивна динаміка росту фіскальної ефективності екологічного оподаткування є одним з найактуальніших питань формування дохідної частини бюджетів держав. Аналіз системи екологічного оподаткування за показником фіскальності повинен проводитись з урахуванням її направленості на зменшення забруднення підприємствами екосистем, мінімізації застосування забруднюючих речовин в національній економіці, при цьому має нівелювати фактор адміністрування екологічного оподаткування. Через це надважливого значення набуває необхідність реалізації комплексних програм щодо процедури застосування механізму екологічного оподаткування з врахуванням його фіскальних наслідків.

Фіскальна політика природоохоронного спрямування почала впроваджуватись в Європі починаючи з кінця ХХ століття і передбачала досягнення подвійного ефекту – екологічного та економічного. Сучасні виклики перед глобальною економікою змушують уряди європейських країн шукати нові підходи до вирішення еколого-економічних проблем, звертаючи посилену увагу на критеріальний механізм впровадження екологічного оподаткування. Вітчизняна модель ринкової економіки та принципи формування державного бюджету зобов'язують Україну встановлювати тісні взаємовідносини з країнами Європейського союзу для вираженої міжнародної економічної інтеграції. Європейський вектор інтеграції нашої держави дасть можливість використовувати фіскальні моделі розвинених країн ринкової економіки в наших реаліях та переймати їх досвід впровадження екологічної фіскальної політики. Ефективність державної політики значною мірою залежить від рівня надання певних суспільних благ, на який безпосередній вплив має реалізація фіскального потенціалу податків і рівень наповненості бюджету. Ключове місце у вирішенні даного завдання займає платник податків, який робить перерахування обов'язкових платежів до бюджету. Рівень відповідальності платників податків формує загальну концепцію дотримання податкової дисципліни. На сучасному етапі економічного розвитку держава потребує значних фінансових ресурсів, частину з яких можна спрямувати на вирішення низки природоохоронних

проблем, але при цьому першочергово необхідно орієнтуватись на крупних платників податків. Важливим бюджетоформуючим аспектом має стати модернізація Державної фіскальної служби України та застосування важливих європейських стандартів по взаємодії держави з платниками податків. Екологічні податки повинні регулювати рівень забруднення навколишнього середовища, збільшуючи витрати виробників продукції та споживання. В деяких галузях економіки виробничники самі стають зацікавленими у стимулюванні екологічного оподаткування.

В країнах ЄС найбільш поширеними є екологічні податки на викопні паливно-енергетичні ресурси та енергетичні податки, хоча структура екологічного оподаткування є досить розгалуженою та не завершеною (табл. 1).

Таблиця 1 – Компонентна класифікація екологічних податків країн Європейського союзу

№ п/п	Види податків	Компоненти екологічного податку
1.	Енергопродукти для транспортних потреб	Дизельне паливо, свинцевий бензин, неочищений бензин, мазут, керосин, природний газ
2.	Стаціонарні енергетичні продукти	Вугілля, природний газ, біопаливо, мазут, виробництво та споживання електроенергії, виробництво тепла та теплопостачання
3.	Парникові гази	Вуглець в складі палива, викиди різних парникових газів
4.	Транспортні податки	Використання автошляхів, реєстрація та продаж автомобілів, міський збір та плата за затори, інші транспортні засоби, авіарейси та авіаквитки, страхування автомобілів
5.	Податки на забруднення повітря	Викиди в атмосферне повітря SO _x , NO _x , CO ₂ та інших забруднюючих та озоноруйнуючих речовин
6.	Скиди у водні об'єкти	Стоки речовин, що підлягають окисленню, збір на очищення стічних вод, непрямі забруднювачі (пестициди, гербіциди, добрива)
7.	Поводження з відходами	Збір та утилізація, продукція широкого вжитку (акумулятори, шини, упаковки, мастильні матеріали)
8.	Шумове забруднення	Взліт та посадка літальних апаратів, рух автотранспорту з двигунами внутрішнього згорання
9.	Податки ресурсні	Привласнення у природи біологічних ресурсів, вирубка лісів, видобуток мінеральних ресурсів

Джерело: складено автором¹

В структурі екологічного оподаткування саме енергетичні податки складають найбільшу частину екологічних податкових надходжень і формують понад 5% всіх податків та соціальних зборів країн Європейського союзу. Використання електроенергії в обов'язковій формі має підлягати оподаткуванню і залежить від сектора економіки. За найменшими процентними ставками повинна оподатковуватись енергія, що використовується в технологіях виробництва електроенергії. Екологічне

¹ Green policies in the EU. A review, ec-ills joint discussion paper series, No. 14. 57 p. URL: <http://www.ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7246&langId=en>

оподаткування електроенергії повинно стати одним з основних стимуляторів перетворення традиційної енергетики на альтернативну.

Енергетичні податки функціонують практично в усіх країнах Європейського союзу, але найбільшу частину в структурі екологічних податків вони складають в Данії (58%) та Німеччині (51%).

В тих країнах ЄС, в яких розвивається атомна енергетика введені податки на “ядерну” електроенергію, що має сприяти реалізації програм по утилізації відпрацьованого ядерного палива. Велике практичне значення має впровадження в багатьох державах різних податкових пільг. Так, в Великобританії не підлягає оподаткуванню використання електроенергії домогосподарствами, натомість в багатьох країнах застосовуються занижені податкові ставки для домогосподарств з незначним рівнем доходів. Зниження податкових ставок можливе для тих підприємств, які застосовують екологічно чисті та безпечні технології або впроваджують природоохоронні програми. Варто відмітити, що різні типи електростанцій можуть торгувати квотами на викиди, що може суттєво знизити рівень податків на електроенергію, в порівнянні з податками на моторне масло. Багато європейських держав на межі ХХ-ХХІ століття стали застосовувати податки та збір на нафту і нафтопродукти.

Деякі європейські промислові групи значну частину своїх екологічних податків сплачують в вигляді частки ціни за електроенергію, яка ними ж використовується. Величина викидів регулюється за допомогою системи торгівлі квотами. За певних умов певне підприємство може використати податкові пільги, якщо його діяльність з впровадження «екологічно чистих» технологій або процесів є ефективною.

Рівень екологізації технологій підприємствами може впливати на величину податкових пільг для них. Бельгійський уряд практикує компенсацію 80% податкових витрат для тих підприємств, які є учасниками новітніх програм та застосовують технології енергозбереження згідно стандарту ISO 50001. Можуть претендувати на податкові пільги та прийнятні кредити фірми та компанії, які розробляють інноваційні технології в Італії, де фактично компанія може амортизувати до 270% відсотків вартості такого активу замість 100%. Крім цього фірми та компанії за їхній внесок у розробку нових енергозберігаючих технологій можуть претендувати на податковий кредит або так звані Patent Boxes.

Законодавча система ЄС дозволяє використовувати знижену ставку ПДВ при оподаткуванні електроенергії, природного газу, чи централізованого теплопостачання (Директива Ради 2006/112/ЄС). Починаючи з середини 2013 року знижені ставки ПДВ при постачанні природного газу та електроенергії застосовували Франція, Ірландія, Італія, Мальта та Великобританія. Також пільгову ставку оподаткування мазуту та твердого палива застосовували Великобританія, Ірландія та Португалія. Формування пільгового податкового режиму негативно впливає на рівень ефективності та справедливості оподаткування, адже може призвести до

прихованого субсидіювання через скорочення бази оподаткування та зменшення варіативної частини податкового поля. При оподаткуванні енергоносіїв Німеччина, Фінляндія та Швеція використовують цільові податки. Вони мають адресну основу і стягуються переважно за єдиними ставками з багатьох видів енергоносіїв та направляються на фінансування фонду накопичення національних запасів нафтопродуктів. В Україні проведено прогнозну оцінку ймовірного споживання різних видів паливно-енергетичних ресурсів на найближчі 15 років, що дасть можливість визначити стратегію розвитку енергетичного оподаткування відносно традиційних та альтернативних джерел енергії (табл. 2).

Таблиця 2 – Прогнозна динаміка споживання різних видів паливно-енергетичних ресурсів в Україні на період 2020-2035 рр.

Споживання, млн. т	2020	2025	2030	2035
Природна теплоота	0,78	1,42	1,86	2,40
Вітрова енергія	0,21	0,32	0,43	0,54
Сонячна енергія	0,37	0,56	0,70	0,84
Енергія відходів і біомаси	6,38	8,91	11,85	13,10
Вугілля (кам'яне та буре)	37,69	38,82	38,42	35,28
Нафта та нафтопродукти	13,97	14,86	15,74	16,48
Природний газ	37,33	33,57	33,20	34,17
ВВП, млрд. дол. США	430,67	508,33	624,83	721,20

Джерело: складено автором¹

Виходячи з даних табл. 2 можна зробити висновок про те, що нашій державі необхідно дотримуватись більш жорсткого впровадження енергетичного оподаткування, адже на коротко та довгострокову перспективу суттєвих змін у співвідношенні споживання природної енергії, а також природного газу, нафти та вугілля не очікується.

Енергетична система Європи використовує цілісний комплексний підхід, який орієнтується на екологічні податкові програми і концепцію сталого розвитку країн та територій.

Транспортний податок складає майже чверть від загальних податкових надходжень екологічного спрямування і суттєву частку від загального рівня податків та соціальних внесків. Щоб сформувати загальну уяву про значення транспортних податків для європейських країн, достатнього проаналізувати показники екологічного оподаткування транспорту у Великобританії, яка знаходиться на стадії реінтеграції з ЄС (табл. 3).

Дані з табл. 3 доводять, що саме транспортні податки в європейському економічному просторі мають системуючий фінансовий природоохоронний характер. Зараз в Великобританії оподаткування легкового автотранспорту стає більш ефективним через врахування аспекту реального рівня забруднення атмосфери вуглекислим газом. Тому вдосконалюються технології визначення рівня викидів CO₂ автомобілями з

² Нікітішин А. О. Податкова політика в умовах економічних перетворень : монографія. Київ: Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2019. 480 с.

різним об'ємом двигунів, контролюється якість паливно-мастильних матеріалів і використовується критеріальний механізм щодо встановлення податкової ставки для електромобілів та автомобілів-гібридів. В цілому для визначення бази оподаткування враховують і інші фактори: обсяг циліндрів двигуна внутрішнього згорання, вік автомобіля, повна маса, вантажопідйомність, кількість осей транспортного засобу, встановлення екологічних силових установок, дистанція, що транспорт може проїхати на 1 л палива, кількість кінських сил, номінальна потужність двигуна. На даний час тільки показник об'єму викидів CO₂ в атмосферу повністю відповідає вимогам науково-технічного прогресу та екологічним директивам Європейського союзу і тому й використовується багатьма країнами як індикатор для розрахунку бази оподаткування. Низка держав встановлюють жорстку політику з утилізації транспортного засобу, зданого в експлуатацію після 1992 року.

Таблиця 3 – Поточні екологічні податки у Великобританії, пов'язані з транспортом, £ (фунти стерлінгів)

Податок	Ключові моменти	Оцінка	Дохід
Службовий автомобіль та податки на пальне	Вигода у натуральній формі з податку на прибуток	0-35 % від ціни за преїскурантом	2,1 млрд. £ (2009-2010)
Обов'язковий акциз на транспортний засіб	Щорічний податок з приватних транспортних засобів. Різні тарифи на перший рік для нових автомобілів	0-450 £ (1030 £ на рік)	5,8 млрд. £
Мито на паливо	Порівнюється з бензином та дизелем з 1994 року. 71% реального зростання 1993-1999 рр. Немає поточного зниження кількості біопалива	57,95 р./літр	26,9 млрд. £
Повітряний пасажирообіговий	Вміст пасажирського податку. Залежно від пункту призначення та класу польоту	13-184 £	2,7 млрд. £

Платіж за утилізацію знятих з експлуатації транспортних засобів є відносно новим видом екологічного податку, який започатковано в Європі з 1 вересня 2013 року. Він має забезпечити фінансування системи утилізації завдяки збільшенню кількості платників та розширенню бази впровадження екологічного податку за рахунок його стягнення за утилізацію знятих з експлуатації транспортних засобів. Утилізація транспортних засобів є обов'язковою процедурою, що включає взаємний грошовий обмін. В українських реаліях держава отримує платіж від платника екологічного податку за утилізацію знятих з експлуатації транспортних засобів, який вираховується згідно Податкового кодексу України та залежить від об'єму двигуна легкового автомобіля або від ваги вантажного автомобіля, після чого платник такого податку має право отримати від держави деяку матеріальну компенсацію. Очікувалось, що така процедура викупу автотранспорту мала б запрацювати ще з початку 2014 року, а величина компенсації на придбання

нового автомобіля вітчизняного походження повинна була становити близько 12-14000 грн.

Сучасна модель податкового регулювання в екологічній фіскальній політиці спонукала до суттєвих змін щодо контролю викидів вуглекислого газу, який відносять до кліматозмінюючих антропогенних парникових газів. Промисловість та технологізація процесів матеріального виробництва є основною складовою утворення CO₂ в атмосферному повітрі в найбільших об'ємах.

Податок на викиди двоокису вуглецю вводився з метою контролю за станом забруднення CO₂ біосфери. Піонерами реалізації програм по зменшенню шкідливої дії вуглекислого газу на навколишнє природне середовище були скандинавські країни: Швеція, Фінляндія та Норвегія. Пізніше такий податок ввели Великобританія, Канада, Нідерланди, Данія, Швейцарія, Ірландія. До початку 1994 року підлягало оподаткуванню лише паливо, при згорянні якого виділявся лише двоокис вуглецю, пізніше податкова база цього податку була розширена. Екологічна податкова реформа запрацювала лише в 1997 році після заключення відповідного договору між суб'єктами господарювання та державними інституціями. В основі цього договору була домовленість, згідно якої працедавці обмежували ріст заробітної платні взамін на зменшення державою податку на працю в 1998-1999 роках відповідно на 0,25% та 0,5 % від ВВП. Результатом такої екологічної податкової реформи в 1998-1999 роках в Фінляндії став дефіцит бюджету в межах близько 1,5 та 2,5 млрд фінляндських марок відповідно. Цю проблему бюджетного дефіциту мали вирішувати через збільшення обсягів промислового виробництва, формування великої кількості нових робочих місць та системного залучення іноземних інвестицій завдяки інноваційній проектній діяльності. Рівень ефективності впливу екологічних податків на величину викидів вуглекислого газу значною мірою залежить від прозорості і сформованості податкової системи та національних економічних пріоритетів, при цьому їх результативність набула вагомих результатів в країнах з сильним менталітетом та передовими поглядами суспільства (табл. 4).

Таблиця 4 – Рівень викидів CO₂ в залежності від впливу екологічного оподаткування в кінці XIX на початку XX ст.

Вплив на рівень викидів CO ₂	Податок	Країна
Низькі ставки оподаткування можуть мати обмежений вплив на викиди. Викиди CO ₂ на 3,5% менші від показника в разі відсутності податку.	Енергетичний	Нідерланди
Викиди CO ₂ без податку були б на 20% більші, ніж при оподаткуванні.	Вуглецевий та енергетичний	Швеція
Викиди CO ₂ на 7% нижчі від показника, ніж при відсутності податку.	Податок на вуглець	Фінляндія

*Джерело: складено автором*¹

¹ How effective are green taxes? *Briefing Paper Two*. 2009. April. 8 p.

В сучасній Європі відбувається процес консолідації екологічних податків через їх кількісне скорочення та зменшення кількості забруднюючих речовин і матеріалів, що ними оподатковуються.

В країнах ЄС податки на екологічно шкідливу продукцію сплачують виробники продукції, яку важко та дорого утилізувати, що є важливим механізмом фінансування проектів з переробки та утилізації відходів. За рахунок податкового регулювання в екологічному оподаткуванні в Великобританії кількість активних відходів, що вивозяться на сміттєзвалища, зменшились на 14% між 1996 та 2007 рр., а загальна кількість відходів, що захороняються зменшилась на 25%. (табл. 5).

Таблиця 5 – Вплив податків на відходи та викиди забруднюючих речовин за період 1996-2007 рр.

Вплив	Податок	Країна
Кількість відходів, які вивозять на сміттєзвалища скоротилась на 14% за даний період, а загальна кількість відходів, що захороняються зменшилась на 25%.	Податки на захоронення відходів	Сполучене Королівство Великобританії і Північної Ірландії
Зменшення загальної кількості відходів на 13-15% у порівнянні з класичною бізнес моделлю.	Податки на відходи	Фінляндія
Виробництво і споживання виросло на 7%, а утворення відходів скоротилось на 0,5%.	Податки на відходи	Швеція

Джерело: складено автором¹

Розроблений певний алгоритм розрахунку екологічного податку за викиди забруднюючих речовин, згідно якого основою такого оподаткування можуть бути обсяги та види забруднюючих речовин, що скидаються напряму у водні об'єкти; обсяги та види розміщених відходів, до яких не відносяться відходи вторинної сировини, що розміщуються на власних територіях суб'єктів господарювання; обсяги та види забруднюючих речовин, що викидаються в атмосферу стаціонарними джерелами. В Україні згідно ст. 250 Податкового кодексу регламентовано, що платники екологічного податку за викиди в атмосферу забруднюючих речовин стаціонарними джерелами забруднення мають скласти податкову декларацію та подати її протягом 40 календарних днів відраховуючи від останнього дня звітного кварталу. При цьому екологічні податки мають бути спрямовані на забруднювачів, або на забруднюючі речовини.

Ставка екологічного податку має відповідати рівню нанесеного екологічного збитку. Податок за викиди забруднюючих речовин повинен бути досить надійним, а розмір його ставки має бути передбачуваним для мотивації до поведінки, що призведе до захисту навколишнього середовища. Сфера екологічного податку повинна бути такою ж широкою, як і масштаб самої шкоди, а фінансовий ринок стане більш дисциплінованим, що може

¹ Environmentally related tax revenue [Electronic resource]. – Access mode : https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=ENV_ENVPOLICY

повернути довіру міжнародних інституцій та іноземних інвесторів в тому числі і в ті галузі економіки, які є досить потужними виробниками забруднюючих речовин та їх поширювачами в довкілля.

Низка організацій, в т.ч. Європейська комісія та ОЕСР вимагають від урядів країн перекласти податковий тягар із праці на забруднювачів. Екологічні податки можуть стримувати дії, що шкодять здоров'ю людей та навколишньому середовищу, натомість вони можуть дозволити податкове навантаження на інші сфери суттєво скоротити, зокрема на робочу силу. В свій час уряди багатьох країн досягли вагомих результатів в контексті розширення екологічного оподаткування, що призвело до значного соціально-економічного результату. Так, в 1992 році уряд Швеції ввів податок на азот, що призвело до зменшення викидів NOX майже на 40% та дало можливість частково врегулювати проблематику формування кислотних опадів¹³. Спочатку така податкова ставка невпинно зростала, але цей дохід використовувався для відшкодування податків підприємствам, які мали незначні обсяги викидів, що, потенційно впливало на рівень їх економічної ефективності та конкурентоспроможності. У Фінляндії ще в далекому 1950 році уряд запровадив схему повернення депозитів за упаковку напоїв, а з врахуванням суми депозиту в межах близько 0,4 євро за контейнер, коефіцієнт повернення упаковки для одноразового застосування міг досягати рівня 85-90% вже у 2015 році.

Промисловий вилов лосося в Ірландії призвів до стрімкого зменшення його кількості в їх морській економічній зоні, що спонукало уряд ввести подвійний тариф для діючих ліцензій на комерційний вилов лосося у 2007 році. При цьому стабільний дохід використовувався для фінансування програм щодо збереження та відновлення середовища існування риби та інших природоохоронних проектів.

Деякі країни започаткували системи оплати за побутові відходи за принципом, що плата за відходи має бути пропорційною кількості невідпрацьованих відходів, що призвело до певного економічного ефекту, але кардинальних змін таке податкове нововведення не викликало.

Цей механізм започаткував безкоштовний роздільний збір тих відходів, які підлягають вторинній переробці, що мало відображення у значному зниженні кількості відходів, що мали підлягати кінцевій утилізації. Таких прикладів ефективності податкової політики можна привести багато, натомість від незначних помилок ніхто не застрахований, особливо враховуючи ймовірні ризики фінансового, екологічного чи пандемічного характеру. Як приклад, додатковий авіаційний збір в Нідерландах викликав суттєве підвищення тарифів на пасажироперевезення, що зменшило попит на послуги авіаційного транспорту. Такий податок діяв близько року, після чого був урядом країни скасований та визнаний недоцільним.

В період 2012-2016 рр. в ЄС екологічні податки забезпечували стабільні

---

¹ How effective are green taxes? *Briefing Paper Two*. 2009. April. 8 p.

надходження в загальній системі податків та соціальних внесків. Лідуючі позиції залежно від величини надходжень від екологічних податків в 2016 р. утримували Болгарія – 9,57%, Данія – 8,43%, Фінляндія – 7,03% при загальному показнику Європейського союзу – 6,11%. (табл. 6).

Таблиця 6 – Значення та місце екологічних податків в системі надходжень від соціальних внесків і податків в деяких країнах ЄС за період 2012-2016 рр., %

Країна	2012	2013	2014	2015	2016
ЄС (загальний)	6,16	6,14	6,15	6,13	6,11
Болгарія	10,00	9,90	9,61	10,00	9,57
Данія	8,46	8,76	8,02	8,42	8,43
Німеччина	5,38	5,17	5,02	4,79	4,60
Франція	4,22	4,28	4,26	4,53	4,69
Фінляндія	6,95	6,69	6,60	6,62	7,03
Швеція	5,57	5,43	5,11	5,07	4,99
Великобританія	7,06	7,14	7,18	7,11	6,94
Норвегія	5,68	5,90	6,03	6,15	6,23

Джерело: складено автором¹

Збільшення показників за даний період було типовим для Норвегії з 5,68 до 6,23%, а падіння цих показників – для Швеції з 5,57 до 4,99%, Німеччини з 5,38 до 4,60% та Болгарії з 10,00 до 9,57% відповідно.

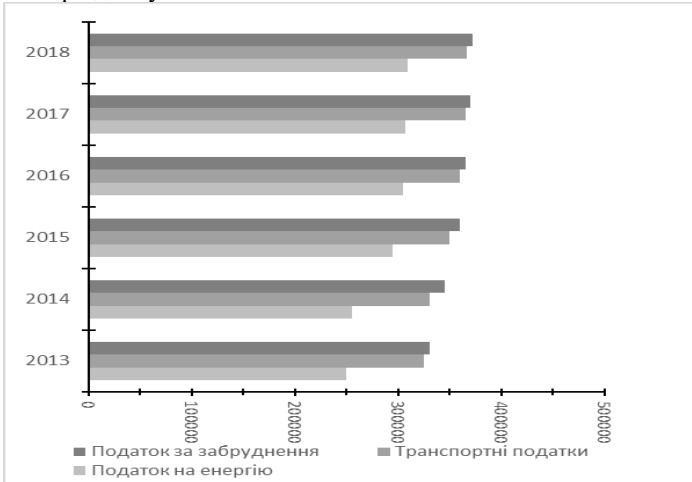
Підтвердженням значення екологічних податків та їх позитивної динаміки в країнах-членах ЄС є рис.1, який демонструє величину дохідної частини від оподаткування за основними видами екологічного податку в 2013-2018 рр. в млн. євро.

До 2018 року спостерігався постійний ріст надходжень від екологічних податків, особливо від податку за забруднення та транспортного податку, але з початку 2020 року світова пандемія коронавірусу внесла “корективи” не лише в роботу національних податкових служб, але й у функціонування всього фінансово-економічного ринку світу. Враховуючи необхідність додаткового фінансування програм боротьби з COVID-19, в Європі можуть переглянути всю стратегію розвитку фіскальної політики природоохоронного спрямування. Екологічні податки можуть стати важливим інструментом та регулятором всіх сфер людського життя – перспективних економічних, освітніх та медичних реформ.

Екологічне оподаткування ресурсів виконує важливу функцію в загальній структурі надходжень від податків і соціальних внесків в країнах ЄС, на що вказують проаналізовані показники в період 2008-2015 рр. Міцні позиції в частині надходжень від екологічних податків в процентному співвідношенні займали в ЄС Хорватія – 1,84%, Словенія – 0,23%, Естонія – 0,14%, які до високорозвинених країн не відносяться, при загальному показнику по Європейському союзу – 6,15%. Стабільним було зростання

¹ Eurostat. Environmental tax revenues [Electronic resource]. – Access mode : <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

показників у Хорватії з 1,65 до 1,84% і Словенії з 0,17 до 0,23%, а зниження показників – для Естонії з 0,22 до 0,14%, Франції з 0,04 до 0,03% за відповідний період часу¹.

Рисунок 1 – Дохідна частина від оподаткування за основними видами екологічного податку у державах ЄС за 2013-2018 рр. в млн. євро

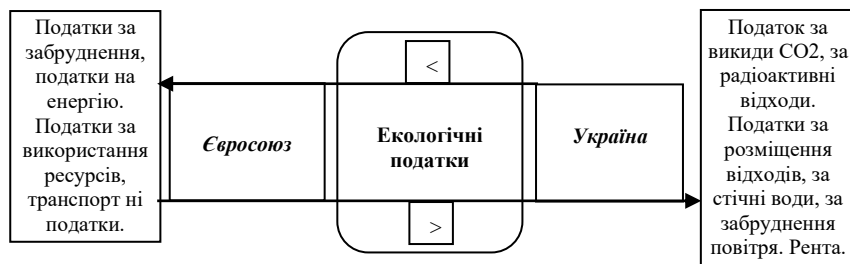
Джерело: складено автором²

В ЄС прийнято адмініструвати екологічні податки на озоноруйнуючі речовини, пестициди, одноразовий посуд, поліетиленові пакети, гіпералерген азбест, світлодіодні та люмінесцентні лампи, фарби з розчинниками та інші категорії товарів. Багатовекторність екологічного оподаткування зможе зменшити податковий тиск на прямі податки, не впливаючи на загальні економічні показники, а надходження від екологічних податків спрямувати на фінансове забезпечення програм по вирішенню екологічних проблем. Необхідно створювати інноваційні шляхи та моделі формування сучасної парадигми пошуку підвищення природоохоронної та податкової ефективності від використання екологічних податків та зборів, які покликани стимулювати екотехнологізацію сучасного промислового виробництва.

Існують певні відмінності в європейській та вітчизняній класифікації екологічних податків, адже застосовується різний критеріальний підхід щодо формування моделей екологічного оподаткування. Співставлення різновидів екологічних податків дасть можливість застосувати європейський досвід регулювання податкової політики екологічного спрямування (рис. 2).

¹ Поліщук В. Регулювання механізмів екологізації економіки за допомогою реалізації екологічного оподаткування. *Економічний часопис Східноєвропейського національного університету імені Лесі Українки*. 2018. №1(13). С.111–118.

² Environmental taxation and EU environmental policies. *European Environment Agency*. 2016. 87 p.

Рисунок 2 – Спрощена порівняльна схема видів екологічних податків України та ЄС

Джерело: складено автором¹

Сучасний рівень податкового регулювання в Україні свідчить про те, що у нас фактично не вирішуються проблеми екологічного характеру через низку причин, серед яких є відсутність базових норм регулювання в Податковому кодексі України. Урядова реформа по раціоналізації енергетичних субсидій може стати ключовим фактором зменшення енергоємності ВВП. До скорочення обсягів енергетичного забруднення навколишнього природного середовища може спонукати більш масштабне використання нетрадиційних джерел енергії замість традиційних енергетичних ресурсів, враховуючи таку особливість, що частка перших в країні залишається на рівні 2,6%, коли в ЄС вона складає майже 10%. Енергозберігаючі технології необхідно впроваджувати з метою скорочення такої різниці, для чого потрібно використовувати ефективні бюджетні механізми для здешевлення банківських кредитів та вводити податкові пільги для стимулювання технологій по енергозбереженню. Ціннісно-орієнтаційні підходи в екологічному оподаткуванні можуть змінити відношення виробників та споживачів електроенергії та інших ресурсів.

З 2015 року в нашій державі відбулись зміни в законодавстві стосовно екологічного податку, зокрема «збір і плата за спеціальне використання природних ресурсів» замінено на «рентну плату та плату за використання інших природних ресурсів», так само «рентна плата, збір на паливно-енергетичні ресурси» замінено на «рентну плату за транспортування, збір на паливно-енергетичні ресурси». В Україні вагомю частину національного бюджету формують непрямі податки на відміну від країн ЄС, де прямі податки є домінуючими та ефективнішими для економіки країн та значно стимулюють промислове виробництво. Зараз в Україні застосовується екологічний податок, який замінив збір за забруднення навколишнього природного середовища після прийняття Податкового кодексу.

За десять місяців 2020 року держбюджет України отримав від промисловості понад 3,5 млрд гривень, певна частина яких пішла на

¹ Taxing Energy Use [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.compareyourcountry.org/taxing-energy?cr=oced&lg=en>

фінансування природоохоронних проектів, але розчинення екологічних податків у загальних фінансових потоках веде до фінансування екологічної модернізації за залишковим принципом. Існує хибна думка платників податків, які вважають можливим подальше забруднення після сплати податку, а платити за екологічну модернізацію не обов'язково. Наша держава має запустити програму системного скорочення викидів в довкілля, але зовсім не володіє необхідними економічними важелями впливу на промислових забруднювачів природи.

Україна в рамках співпраці з ЄС має дотримуватись норм щодо протидії кліматичним змінам згідно чинних зобов'язань програми European Green Deal. В Європейському союзі мають намір прискорити впровадження оподаткування експортованої в ЄС продукції із вмістом вуглецю в рамках Cross Border Adjustment Mechanism, що змусить Україну за кілька років запровадити процес декарбонізації виробництва¹. Якщо експортні поставки з України в ЄС будуть підпадати під вуглецевий податок, то це суттєво скоротить обсяги валютних надходжень в бюджет країни, що призведе до погіршення ефективності соціальної політики. Реально показник вуглемісткості вітчизняних товарів в кілька разів вищий, ніж європейських. Україна має осучаснити вуглецевий податок, створивши при цьому вуглецевий фонд, що зможе допомогти “озелененню” енергетики.

Згідно статистичних досліджень обсягів викидів CO₂ зараз складає близько 120 млн тонн і для зменшення цих викидів необхідний чіткий механізм впровадження нормування викидів для основних видів антропогенних забруднювачів. У Європі вартість викидів CO₂ близько 25 євро за тону, тоді як в нас цей показник у три рази нижчий. На найближчу перспективу в Україні пропонують індексацию екологічного податку та рентної плати за використання радіочастот та спеціальне використання лісових ресурсів майже на 12%, планується збільшити ставку екологічного податку за викиди двоокису вуглецю в три рази, а за скиди забруднюючих речовин у воду податкову ставку підвищити у два рази, починаючи з 01.01.2021 року².

Коли фіскальний вектор європейських держав спрямований на оподаткування енергоносіїв, українське законодавство протягом багатьох років з доволі суперечливим успіхом намагається контролювати рівень забруднення, результатом чого є низька ефективність справляння екологічного податку. Ще в 2018 році в дохідній частині бюджету країни планувались надходження від екологічного податку в межах 3 млрд грн, що є катастрофічно низьким показником у порівнянні з європейськими країнами³.

¹Taxation, Innovation and the Environment. URL: www.oecd.org/env/taxes/innovation.

²Environmentally related tax revenue. URL: https://stats.oecd.org/Index.aspx?DataSetCode=ENV_ENVPOLICY

³ Никитишин А.А., Полищук В.Н. Европейский опыт развития системы экологического налогообложения. *Економіка та суспільство*. 2018. №19. URL: http://http://www.economyandsociety.in.ua/journal/19_ukr/167.pdf

Угода про асоціацію між Україною та ЄС включає принципову державну підтримку на “зелену” модернізацію виробництва в межах 40%, але важливо враховувати економічний баланс і створити реальні умови для перебудови вітчизняного промислового сектору економіки.

Як показує світовий досвід, переорієнтування з оподаткування доходів на оподаткування негативного впливу на довкілля є важливою умовою для ефективності фіскальної політики природоохоронного спрямування. Україна зобов’язана забезпечити комплексне реформування екологічного податку, враховуючи передовий досвід країн європейських держав, але й не забувати про національні особливості функціонування економіки та специфіку податкового регулювання та адміністрування.

1.3 Tax stimulate as a tool to intensify banking investment in Ukraine

In the conditions of economic threats and challenges for the national economy, it is important to implement a strategy to create a favorable environment for doing business and intensify investment processes in the real sector of the economy.

The World Bank forecasts the growth of the Ukrainian economy at the level 3.6 %¹ у 2021 р. provided that economic reforms are supported to stimulate investment, which will contribute to economic growth and investment growth in the long run.

This requires qualitative reform of many areas: antitrust law, protection of property rights, the judiciary, financial institutions, etc. It is also necessary to improve the state tax policy in order to create tax-free tax conditions that will not hinder the integration of economic entities with the global economy. At this stage, it is necessary to apply and effectively use the tools of tax policy of the state².

Micro-level tax policy aims to fill the revenue side of the state treasury to cover budget expenditures, while tax regulation includes a set of state measures aimed at full and timely formation and use of budgets at all levels. However, the bank's tax policy at the micro level is to reduce banking risks in the field of taxation in order to ensure its financial stability, and tax regulation of banks covers the actions of banking institutions to make operational decisions related to changes in business conditions and regulatory framework.

An important element of state regulation of banks is tax regulation, which is twofold: on the one hand, the tax mechanism for regulating the activities of banks aims to increase tax revenues to the state budget, and on the other – to boost investment, stimulate investment lending, which will ensure the financial stability

---

¹ World Economic Outlook, April 2020: Chapter 1. URL: <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/Issues/2020/04/14/weo-april-2020>.

² Improving the tax system of Ukraine in the context of challenges and threats caused by the spread of COVID-19 / author's team, according to the general. ed. O. Dragan, C. Brekhova, O. Nagorichnaya. Ipen: Research Institute of Fiscal Policy, 2020. 96 p.